

Фокус на отвореној науци у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“

Ивана Гавриловић
ivana.gavrilovic@gmail.com

Универзитетска
библиотека
„Светозар Марковић“
Београд, Србија

РАД ПРИМЉЕН: 22. новембар 2018.

РАД ПРИХВАЋЕН: 1. децембар 2018.

У Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ у Београду, 12. новембра 2018. године одржана је једнодневна међународна радионица под називом „Фокус на отвореној науци (Поглавље VIII).“¹ Радионица је реализована у сарадњи Библиотеке са компанијом Scientific Knowledge Services а уз подршку удружења LIBER.² Радионица је намењена библиотекарима и научним радницима, и осма је у низу истоимених поглавља одржаних у Европи.³

Након уводног излагања проф. др Александра Јеркова, директора Библиотеке домаћина ове радионице, кроз четири сесије се разматрало о многим релевантним темама које се тичу отворене науке данас. Акцент је био пре свега на улози библиотека, посебно академских, на пољу отворене науке; на институционалној, регионалној и међународној размени искустава; на неопходности ширења свести о важности ове теме; партнерству; начинима финансирања; као и на стратегијама заговарања, а све у циљу примене најбоље праксе.

Модератор радионице у Београду био је др Тиберијус Игнат.⁴ Компанија чији је он директор бави се унапређењем рада европских библиотека кроз имплементацију нових технологија ради остваривања што већег потенцијала за пружање, размену и коришћење информативних и дигиталних услуга. Сви присутни на радионици

¹ *Focus on Open Science (Chapter VIII)*.

² *Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche – Association of European Research Libraries*.

³ Претходиле су радионице у Будимпешти, Љубљани, Барселони, Гдањску. Наредна је у Бечу.

⁴ Tiberius Ignat, директор компаније *Scientific Knowledge Services*.

имали су прилику да учествују у раду интерактивно, путем друштвених мрежа или директно.

У првом блоку предавања говорили су др Пол Ајрис,⁵ један од највећих ауторитета данас на овом пољу, и Ванеса Праудмен,⁶ директорка европског сектора удружења SPARC. Они су указали на значај концепта отворене науке, важност демократизације знања и неопходност доступности научних радова широј заједници.

Др Пол Ајрис је представио Платформу⁷ Европске комисије која се састоји од низа препорука, са посебним акцентом на осам кључних области отворене науке: 1) награде и подстицаји, 2) индикатори истраживања и алтметрија наредне генерације, 3) будућност научне комуникације, 4) интегритет истраживања, 5) вештине и образовање, 6) учешће грађанства у научно-истраживачким процесима, 7) подаци FAIR⁸ стандарда, као и 8) коришћење јединственог виртуелног окружења⁹ од стране истраживача. Такође је указао на модел објављивања радова који је развио Лондонски универзитетски колеџ¹⁰ оснивањем *Open Access Press*-а, чији је он извршни директор. Оснивањем отвореног издаваштва омогућено је да научно-истраживачки радови са Лондонског универзитетског колеџа буду лако, једноставно и брзо доступни широм света. Посебно је истакао потребу за подизањем нивоа свести у научним заједницама, променом застарелих образаца размишљања и преиспитивањем политике самих универзитета.

Ванеса Праудмен је указала на потребу пружања подршке истраживачима и студентима, у виду тражења нових модела финансирања, развијања нових алата за управљање научним подацима, као и на потребу комуникације и сарадње између држава како би се идеја отворене науке уопште одржала и даље развијала у будућности.

⁵ Paul Ayris (University College London); наслов излагања: *Be the change that you wish to see in the world (Mahatma Gandhi): Universities and Cultural Change to Deliver Open Science*.

⁶ Vanessa Proudman (*Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition – SPARC*); наслов излагања: *It's high time to rethink how we pay for Open Infrastructure; it's high time to act*.

⁷ Open Science Policy Platform.

⁸ Акроним настао од следећих термина: Findability (претраживост) Accessibility (приступачност), Interoperability (компатибилност) и Reusability (могућност поновне употребе).

⁹ European Open Science Cloud.

¹⁰ London University College.

У другом блоку предавања, тема је разматрана првенствено из перспективе универзитета и истраживача. Говорили су др Игнаси Лабастида и Хуан¹¹ и др Јанис Цаконас,¹² представник LIBER-а. Др Игнаси Лабастида и Хуан истакао је да универзитети морају променити матрицу по којој управљају научним информацијама. Информације се данас складиште, дисеминирају, објављују и користе на другачији начин него у прошлости, а и сам ток научног истраживања се такође одвија на другачији начин. Универзитети морају трансформисати своју политику уз поштовање принципа отворене науке. Јанис Цаконас је говорио о стратегији под називом Мапа отвореног пута.¹³ Удружење LIBER, као највећа мрежа истраживачких библиотека у Европи, донело је нову стратегију активности и предложило је низ практичних корака које библиотеке треба да предузму: промовисање принципа отворене науке, ширење свести о њеној важности у друштву, континуирана едукација особља у погледу употребе нових алата и сервиса, као и сарадња и партнерство са сродним установама на локалном и међународном нивоу.

Миро Пушник,¹⁴ директор Централне техничке књижнице у Љубљани и један од домаћина прве радионице одржане у Љубљани 2015. године, поделио је са присутнима своје искуство у вези са имплементацијом отворене науке у Словенији. Указао је на улогу коју академске библиотеке имају у трансформацији парадигме научно-истраживачког процеса, истичући значај изградње добре инфраструктуре и важност едукације библиотекара, као битних актера ових промена.

Централна идеја др Адама Софронијевића,¹⁵ заменика директора Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, заснива се на промени односа савременог друштва према институцијама, првенствено научно оријентисаним (универзитети, библиотеке, научни центри, консалтинг агенције, министарства и сл.). Фокус оваквих институција помера се

¹¹ Ignasi Labastida i Juan (Universitat de Barcelona); наслов излагања: *Facing the Open Science challenges from a university perspective.*

¹² Giannis Tsakonas (University of Patras, Greece); наслов излагања: *A new kind of dialogue : Open Science as a discourse topic between libraries, researches and society.*

¹³ Open Road Map.

¹⁴ Miro Pušnik (University of Ljubljana); наслов излагања: *Encouraging Open Science Literacy: For years of Focus on Open Science workshops.*

¹⁵ Adam Sofronijević (University of Belgrade); наслов излагања: *Open Science: The Remedy for a Post-truth World.*

са развоја науке на бизнис, а оне саме губе своју основну улогу „заштитника истине“. Постају затворене за шири аудиторијум, а њихов рад је скоро нетранспарентан. Грађани су са једне стране изгубили веру у институције, а са друге им је на располагању обиље информација које су често непроверене, чак и нетачне. Управо из ових разлога, институције морају трансформисати своју свест кроз концепт отворене науке, како би вратиле изгубљено поверење људи и усмериле даљи развој науке у одговарајућем смеру.

Open Science је покрет који се заснива на отворености, сарадњи и размени. Покрет је усмерен на развој науке за добробит човечанства. Библиотеке, пре свега академске, морају препознати значај своје улоге у транзицији и пронаћи своје место у њој. Поред добре воље, неопходно је познавање и поштовање права, али и обавеза које прате научни рад. Потребно је и стално учење, упознавање са новим алатима, као и повезивање са сродним институцијама у циљу размене добре праксе. *Focus on Open Science* радионице имају улогу да дају смернице и упутства, али и да истакну све предности овог покрета: лакши и бржи приступ научним информацијама, већа транспарентност научног рада, економски аспект, отварање институција према грађанству и многе друге. Оне дају препоруке на који начин промена друштва и његових установа треба да се одвија, али исто тако упозоравају на замке и проблеме који прате транзицију ка отвореној науци: ограничења у погледу ауторских права, питање евалуације великог броја научних радова у отвореном приступу, повећање административних послова научних радника приликом објављивања радова (које су традиционално обављали издавачи) и сл. Радионица у Београду је свакако у томе успела.